

Alp 2164
Larch

LIETUVOS
NACIONALINĖ
M. MAŽYDO
BIBLIOTEKA

mokslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1986

LAPKRIČIO MEN. 22 d. / NOVEMBER 22, 1986

PART TWO - Nr. 229 (42)

Šiame numeryje:

Ar esame imlūs teatrui?
Lietuvių pavardžių žodynas.
Lietuvių pėdsakų pasaulinėje literatūroje ieškant.
Lietuviška tematika pasaulinėje literatūroje.
Pokalbis su „Vaidilutės“ teatro režisierė Marija Smilgaite ir administratore Ona Šulaitienė.
Danguolės Sadūnaitės eilėraščiai.
„Latvių meno naujieji horizontai“.
A. a. kunigas Jonas Gutauskas.
Ar galimas disentas Katalikų Bažnyčioje?
Nauji leidiniai.
JAV Lietuvių Bendruomenės 1986 metų literatūros premija.

Kertinė Parastė

Ar esame imlūs teatrui?

Apie pasaulinį teatrą kalbant, girdėta tokia frazė: „Parodyk man tos ar kitos tautos teatrinio pomėgio laipsnį bei rezultatus, tai bus geriausi jos kultūrinės būklės svaresčiai“. Ir turbūt ši tiesa galioja viso pasaulio pločiu. O ką jau bekalbėti apie Vakarų kultūrinius poslinkius. Juk iš tikrųjų Italijos, Ispanijos, Prancūzijos ar Anglijos kultūrinį lygį sunku būtų įsivaizduoti be jų klasikinio ir moderniojo teatro scenos. Jau nuo pat Shakespearo laikų iki pat šios dienos Anglija ir teatras yra beveik sinoniminės sąvokos. Juk net ir šiandieninis turizmas Anglijoje yra didžiausia savo dalimi teatrinis: iš Londono ir kitų jos miestų retas svečias išvažiuoja, nepamatęs vieno ar kito anglo teatro spektaklio.

Na, o kaip mes, lietuviai? Kokie mūsų istoriniai ir šiandieniniai kontaktai su teatru? Ką reikė mums teatras kultūrinės raidos eigoje? Ar pakankamas dėmesys teatrui šiandien? Ir kokie kūrybiniai rezultatai?

Aplamai Vakarų pasaulio teatrinėje mozaikoje nesame kokia neįgijama išimtis. Imlumo teatrinėms apraiškoms turėjome nuo neatmenamų laikų. Juk kas gi yra, jei ne vaidinimas, ir mūsų taip mėgiamos liaudies vestuvių apeigos ar užgavėnių karnavalai su įprastiniais personažais, lygiai kaip ir garsiuose italų „Commedia dell'arte“ vaidinimuose. Atitinkamą Lietuvos kultūrinį lygį reprezentuoja ir du šimtu metų (XVI-XVIII amž.) egzistavusieji ne tik sostinėje Vilniuje prie universiteto, bet ir provincijoje (Kražiūose, Kaune, Pašiaušėje, Žodiškyje) prie jėzuitų vadovaujamų mokyklų veikusieji teatrai. Ką reikė 19-to šimtmečio mūsų tautiniam atgimimui vadinamieji klūdnų teatrai, daug aiškinti nė nereikia. Tai buvo tiesiog gaivališkas tautos atsikreipimas į teatrą, nusitęsęs ir per abu Nepriklausomybės dešimtmečius. Juk pačia geriausia klūdone prasme tada ir pavasarininkai, ir šauliai, ir kitos organizacijos kiekviename valsčiuje, kiekvienoje parapijoje nuolat ir nuolat ruošdavo savo apylinkėms visų gausiai laukomus vaidinimus. O ką jau besakyti apie profesionalius teatrus Kaune, Klaipėdoje ir kitur. Teatrinė kultūra skverbėsi ir augo visur. Sakysim,

provincijos gimnazijų ekskursijos ir Kauno valstybinio teatro vaidinimus buvo jau įprastas ir natūralus dalykas. (O kad tai pasėktų ir dabartinės Chicago lituanistinės mokyklos, atvedamos savo mokinius į šiemetinį Teatro festivalį!).

Neatsilikio čia visu savo teatrinio entuziazmu ir šimtmetė išėivija. Seniosios jos kartose lietuviškasis vaidinimas būdavo tikra visos kolonijos šventė. Teatras daug reikė ir šio pokario išėivijai. Reikia tik prisiminti, kokių nepamirštamų valandų išgyventa stovykliniuose vaidinimuose Europoje ir vėliau visose pasaulio platybėse.

Dėl šiandieninės teatrinės situacijos išėivijoje įpratę daugiau vis padėjuoti. Bet iš tikrųjų nėra dar taip blogai, jeigu turime gyvus bent kelis teatrinis sambūrius ir pagėjiami kas keleri metai suorganizuoti Teatro festivalius.

Žiūrėkime, kad ir šiemetinis lapkričio 28-30 d. Chicago Jaunimo centre įvykstantis septintasis Teatro festivalis: kiek jame bus temų, žanrų, režisūrinių ir aktorinių įvairumų? Juk matysime bei girdėsime ir šarfinių gilumų dramą, ir nepaprasto grožio mūsų liaudies pasakų plazdėjimą, ir komiškos buities sukūrimą, į kuriuos bus įsuktas mums taip gerai pažįstamas, kone mūsų pačių šiandieninis gyvenimas.

Bet reiktų atsakyti ir į pirmąją užuominą: ar esame aukštos kultūros tauta, jei lygi sversime teatrui? Kad nebūtų vien tik abejotinas pasigyrimas, tegu atsako kiti. Štai neseniai okupanto Vilniuje buvo suorganizuoti sovietų ir amerikiečių rašytojų pokalbiai, kuriuose amerikiečiai, anot jų pačių, įsitikinę, kad Lietuva yra okupuotas kraštas. Ten jiems buvo progų stebėti ir Vilniaus teatrų lietuviškuosius spektaklius. Žymusis amerikiečių dramaturgas Arthur Miller matė Vilniuje tenyškio Jaunimo teatro vaidinimus, apie kuriuos, jau grižęs, išsireiškė, jog tai buvo tokie spektakliai, kuriuos būtų verta atvežti Amerikon ir parodyti čia geriausios teatro.

Ar bus pasiekta tokių aukštybių šiemetiniame mūsų Teatro festivaly? Tačiau ne vienoks ar kitoks atsakymas į šį klausimą turėtų apspresti mūsų pačių

Lietuvių pavardžių žodynas

ANTANAS KLIMAS

Lietuvių pavardžių žodynas: A-K. Lietuvos TSR mokslų akademija. Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, Vilnius: „Mokslas“, 1985. 1152 psl.

Jau prieš kelerius metus, apie 1978, teko girdėti, kad Vilniuje buvo rašomas didžiulis lietuvių pavardžių žodynas. Dar praėjo keleri metai, ir štai 1985 metais pasirodė šio žodyno pirmasis tomas: nuo A ligi K. Vyriausiasis šio žodyno redaktorius, dr. Aleksandras Vanagas, štai kaip charakterizuoja šį nepaprastai idomų ir reikalingą žodyną:

„Lietuvių pavardžių žodynas“ yra pirmasis bandymas mūsų kalbotyroje pateikti plačiai visuomenėi kiek galint pilnesnį kalbiškai apdorotą dabartinių lietuvių pavardžių rinkinį. Drauge jis yra pirmasis sistemingesnis tokios apimties lietuvių pavardžių tyrinėjimas, nes jame greta pavardės, jos paplitimo bei dažnumo nurodymo duodama pastabų ir apie pavardžių kilmę. Šios pastabos yra tik preliminaros, jos nepretenduoja į išsamias visų pavardžių etimologijas (dėl to žodynas ir nebuvo pavadinamas etimologiniu pavardžių žodynu). (Pratarmė, p. 6)

Ilgame (pp. 11-41) ir labai idomiai parašytame įvade, vyr. redaktorius aiškina tokius dalykus: Žodyno svarba ir paskirtis; Žodyno pobūdis; Pavardžių šaltiniai; Žodyno sandara. Kalbininkams tai bus labai svarbios mintys, nes pavardžių žodynai yra įvairiai sudaromi ir juose pačios pavardės yra įvairiai aiškinamos. Labai svarbu yra jau tai, kad pavardės buvo surinktos iš bemaž visų lietuvių gyvenamų plotų, nors pasitaiko ir šiokių tokių spragų, ypač didesnių miestų pavardžių sukaupime, ką pažymi ir pats redaktorius. Bet svarbiausi duomenys yra visur duodami: pati pavardė, jos kirčiavimas, jeigu jis yra žinomas, kokiose apylinkėse ir kiek šeimų šią pavardę turi. (Šiam reikalui buvo naudojama 280 punktu, kurių centrai yra didesnė gyvenamoji vietovė). Dažnai nurodomi ir pavardės rašymo bei ištarimo variantai. Pagal jų nurodomas bendras skaičius visų šeimų, kurios turi tokią pavardę.

Imkime pavyzdį: (pavardė) ABIŠALA Glv 9, Kn 2, Ukm (12). Tai reiškia, kad pavardę *Abišala* Gelvonų (Glv) apylinkėje turi devynios šeimos, Kauno apylinkėje (Kn) – dvi šeimos ir Ukmergės (Ukm) apylinkėje – viena šeima. Iš viso Lietuvoje yra dvylika (12) šeimų, kurios turi pavardę *Abišala*.

Kaip ir beveik visų Europos tautų, taip ir lietuvių pavardės kilmės atžvilgiu yra kelių rūšių: kai kurios yra paveldėtos iš senovės, taigi mūsų atveju jos yra lietuviškos, buvusios baltiškos, o anksčiau gal buvusios indoeuropietiškos; tai yra tokios dvikamienės pavardės kaip: *Vidmantas*, *Mantydas*, *Butautas* ir t.t. Kitos yra taip pat labai senos, daugiau aprašomosios, nusakomosios,

atėjimą ar neatėjimą į Festivalio spektaklius. Dalyvavimą turėtų apspresti žinojimas, kad teatrinė kultūra, o tuo pačiu ir visos tautos kultūra ugdo ir pati publika, gausiai teatrą lankydama.

k. brd.

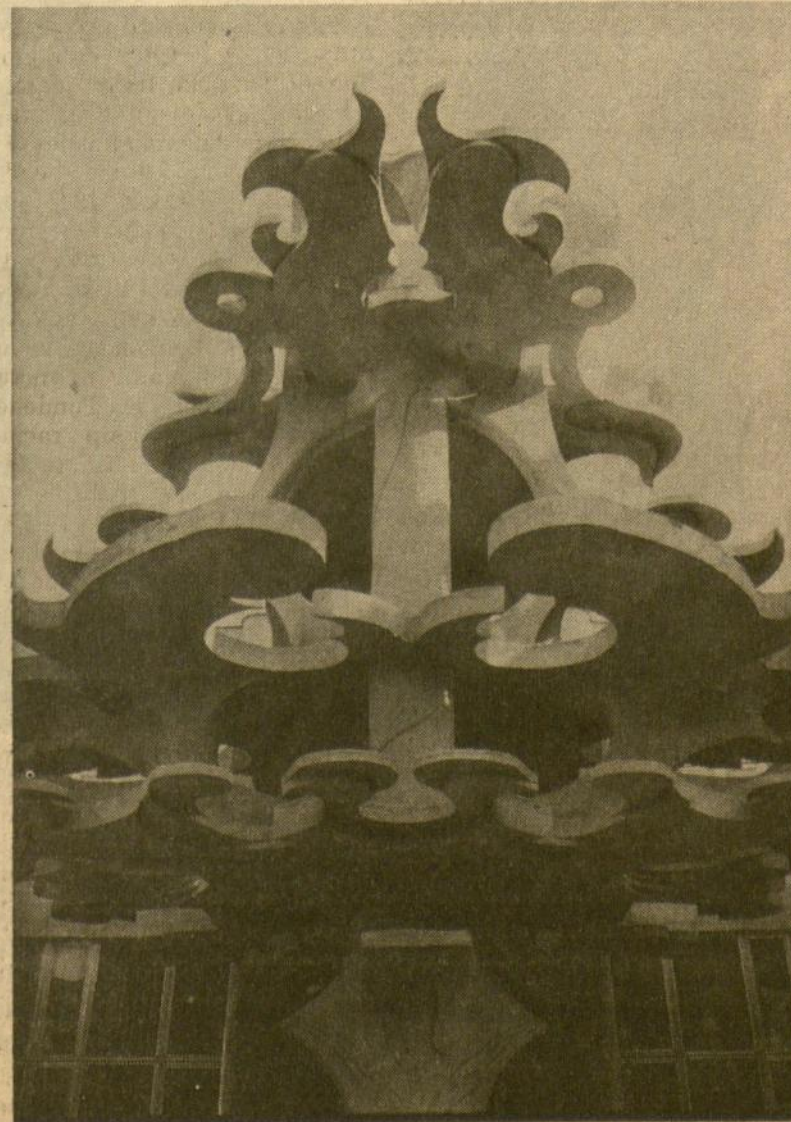
daugiau pravardinės kilmės, tokios, kaip: *Kairys*, *Kalnius*, *Budrys*, *Butkus*, *Vilkas*, *Dailydė* ir t.t. Iš lietuviškų žodžių sudarytos išvestinės pavardės yra taip pat perdėm lietuviškos: *Balčiūnas*, *Juodėnas*, *Augulis*, *Augūnas*, *Aukščionis* ir t.t. Beveik visos kitos pavardės yra skolintos iš kitų kalbų. Arba visa pavardė išties, arba jos dalis, kartais pats kamienas, o kartais priesaga. Sakysime, pati dažniausia lietuvių pavardė, *Kazlauskas*, yra, matyt, paskolinta iš slavų kalbų, greičiausiai iš lenkų kalbos. Žinoma, kai kuriais atvejais *Kazlauskas* gali būti tik vertimas iš kadaise vartoto lietuviško originalo: *Ožys*, *Oželis*, *Ožiukas* ar pan. Tokių vertimo atvejų yra labai daug: sakysime, beveik visi lietuvių *Zagurskai*, *Zagorškai* ir pan. yra niekas kitas kaip vertininės pavardės iš seniau vartotų lietuviškų *Užuhalnių*, *Ažuhalnių* ir pan.

Tokia pavardė kaip *Adomaitis* yra, galima sakyti, pusiau lietuviška: pirmoji dalis (*Adom-*) yra iš krikščioniško vardo *Adomas*, o priesaga *-aitis* yra lietuviška. Atseit *Adomaitis* kadaise reiškė „Adomo sūnus“.

Apie visa tai rašo ir žodyno redaktorius:

Lietuvių antroponimija yra pergyvenusi ilgą ir sudėtingą evoliuciją, be kita ko, ir dėl žymios kitų tautų, ypač slavų antroponimijos įtakos. Ji labai aiškiai ima reikštis tuoj po Lietuvos krikšto (dauguma krikščioniškų vardų yra atėję per slavus) ir ypač sustiprėja vėlesniais šimtmečiais, kai ėmė formuotis lietuvių pavardės. Kaip tik dėl šios įtakos didelė dalis lietuvių pavardžių yra arba slaviškos bei per slavus atėjusios, arba suslavintos (turi slaviškas priesagas, priešdėlius ir pan.). (p. 11)

Senovėje beveik visi indoeuropiečiai, taigi ir baltai bei lietuviai turėjo paprastai tik vieną vardą, o pavardės Lietuvoje, kaip ir daug kur Europoje, išsivystė tik daug vėliau, maždaug nuo 14-jo šimtmečio ligi 18-jo šimtmečio. Senieji lietuvių vardai, kurie daugeliu atvejų vėliau tapo pavardėmis, yra perdėm lietuviški, o slavavimo banga, kaip mes

Ornamentai Druskininkuose

Nuotrauka Algimanto Kežio

Iš Algimanto Kežio fotografijų parodos „Lithuania Through the Wall – Impressions of a Ten-Day Visit to an Occupied Country“, šiuo metu vykstančios Balzoko Lietuvių kultūros muziejaus dailės galerijoje, 6500 South Pulaski Road, Chicago, Illinois. Paroda tęsis iki 1987 m. sausio mėn. 3 d.

matėme iš aukščiau duodamos kilmės, atėjo daug vėliau. (Gal tik dabar mes galime geriau suprasti, kodėl Nepriklausomoje Lietuvoje buvo ruošiamas vad. lietuvių pavardžių atlietuvavimo įstatymas...)

Kad ši diskusija būtų konkretesnė, paimkime pačias dažniausias lietuvių pavardes. Iš šio pirmojo žodyno tomo mes išrinkome tik tas pavardes, kiek šeimų šias pavardes nešioja: Adomaitis (726), Adomauskas (382), Aleksandravičius (408), Antanavičius (324), Astrauskas (328), Bagdonas (662), Balčiūnas (999), Baltrušaitis (391), Banys (369), Baranauskas (868), Barauskas (435), Barkauskas (453), Bart-

kus (369), Bernotas (488), Brazauskas (345), Bružas (336), Budrys (359), Butkevičius (459), Butkus (1021), Čern(i)auskas (651), Dambrauskas (511), Grigas (345), Gudaitis (350), Ivanauskas (747), Jakštas (313), Jakubauskas (320), Jankauskas (1482), Januškevičius (380), Jonaitis (421), Juknevičius (320), Jurevičius (585), Juška (562), Juškevičius (397), Kairys (699), Kaminskas (683), Karpavičius (360), Kavaliauskas (781), Kazlauskas (1576), Klimas (300), Krasauskas (422), Kučinskis (529).

Tai rodo, kad iš pirmojo tomo pavardžių (A-K) 41 pavardė nešioja daugiau negu 300 šeimų. Pati dažniausia pavardė, kaip jau minėjome, yra Kazlauskas (1576 šeimų), toliau eina Jankauskas (1482), Butkus (1021) ir Balčiūnas

(999). Iš visų šių 41 pavardžių tikrai lietuviškos yra tik šios: *Balčiūnas*, *Budrys*, *Butkus* ir *Kairys*. Reiškia, iš 41 pavardės tik 4. Taigi maždaug tik 10%! Kai kurios iš šių pavardžių tik atrodo arba „skamba“ labai lietuviškai. Sakysime, pavardė *Banys* atrodo labai lietuviška, o tačiau kalbininkai galvoja, kad ji yra kilusi iš lotyniško vardo *Benediktus* (lot. *Benedictus*). Iš pilnosios formos *Benediktus*, matyt, kilo sutrumpinta forma, *Benys*, *Benius*, o iš šių, gal ir slavų kalbų įtakoje, jau kilo *Banys*.

Pavardė Bružas aiškinama taip (visos etimologijos – A. Vanago):

Kilmė neaiški. Dažniausiai, matyt, trumpinys iš kokio kito asmenvardžio, pvz., * *Ambražas* (žr. *Ambraževičius*), *Ambrožas* (žr. ar pan., plg. vok. *Bruse*, *Brusch*; *Ambrosius* (...)) Bet kartais gali būti pravardinė, sietina su liet. *bružas* „brūžuotojas“, (...) *bružas* „kas nuolat brūžuoja, varsto duris, vaikščioja be reikalo; dabit; juokdarys; rimbas, lazda ir kt.“ (...) (p. 320).

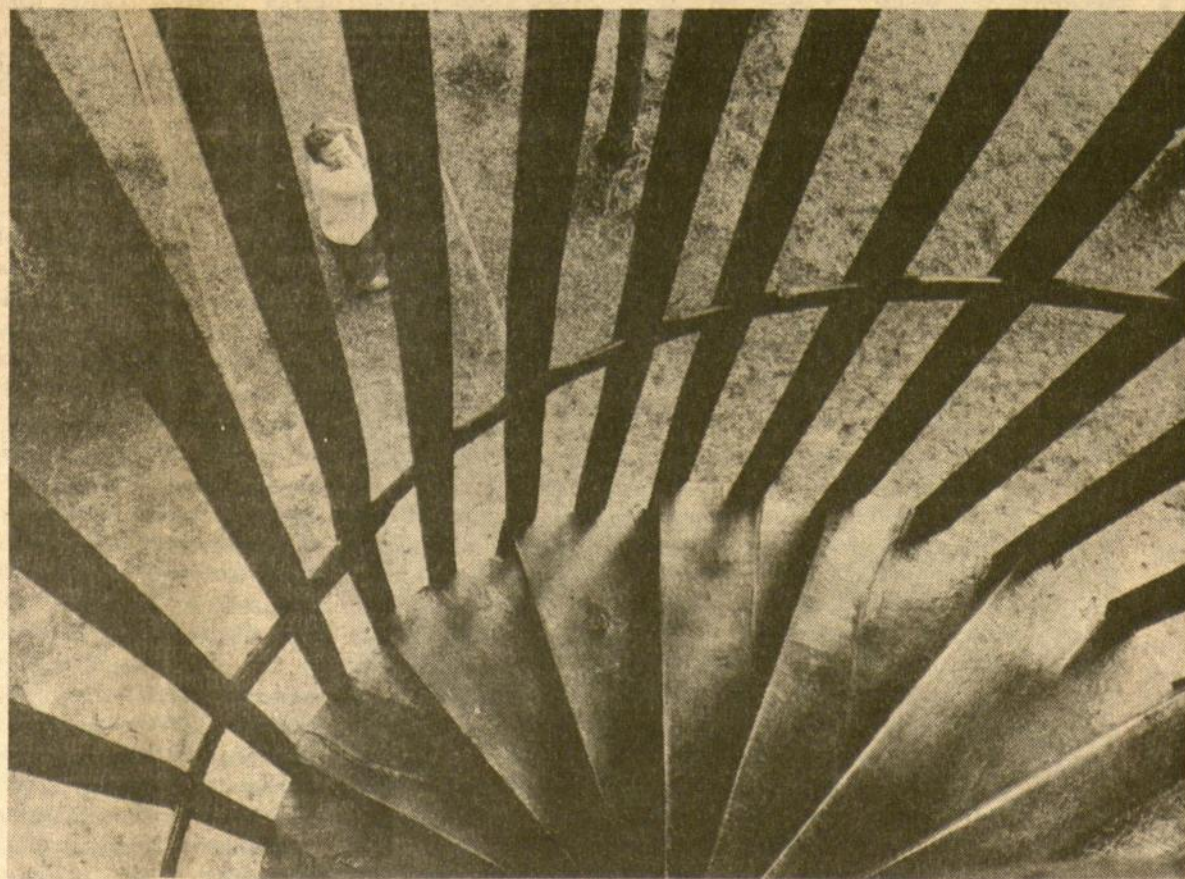
Iš šio pavyzdžio mes galime matyti tam tikrą dalį sunkumų, susijusių su pavardžių kilme bei etimologija. Pavardė *Bružas* gali būti: a) grynai lietuviška; b) skolinė iš vokiečių kalbos; c) trumpinimo keliu sudaryta iš kitų skolinų vardų bei pavardžių.

Kai kurie kalbininkai yra linkę ir tokias pavardes kaip *Adomaitis*, *Baltrušaitis*, *Grigas*, *Jonaitis*, *Klimas* laikyti lietuviškomis. Jie tada šitokią galvojimą motyvuoja tuo, kad krikščionybei plečiantis Europoje, visos Europos kalbos priėmė vardų ir pavardžių pirmiausia iš Senojo Testamento (hebrajų, aramajų kalbos), iš Naujojo Testamento (graikų k.), arba apskritai iš Katalikų Bažnyčios visuotinai vartotos lotynų kalbos. Kiti kalbininkai linkę tokias pavardes (bei vardus) laikyti tarptautinėmis pavardėmis.

Atskiras atvejis yra pavardė *Gudaitis*. Jeigu mes laikysime patį žodį *gudas* grynai lietuvišku, nes skolinu, tai tada, žinoma, ir pavardė *Gudaitis* (atseit seniau reiškęs: „gudo sūnus“) galima laikyti grynai lietuviška. Čia jau metodo ir chronologijos klausimai, nes neaiški, kada ir kaip žodis „gudas“ buvo paskolintas, ir iš viso ar tai yra skolinys...

Kokios didelės buvo Lietuvoje pavardžių slavinimo „bangos“, galima matyti kad ir iš šios „statistikos“: pavardžių, prasidedančių raide A šiame žodyne yra apie 1500. Iš jų tik apie 150 yra lietuviškos, t.y., tokios pavardės, kurios savo kilme jokių abejonių nekelia. Tai ir vėl matome maždaug tokią pat proporciją: tik apie 10% procentų iš A raide prasidedančių pavardžių yra perdėm lietuviškos. Žinoma, jeigu laikysime ir visas vad. „tarptautines“ pavardes lietuviškomis, tada jau lietuviškų pavardžių proporcija labai žymiai padidės.

Pavardės, kaip jau trumpai prisiminėme, yra istorinės, geografinės, politinės, kultūrinės, religinės, socialinės padėties ir išsivystymo padarinys. Jos, galima sakyti, tam tikra prasme yra kalbos superstruktūra. Jeigu lietuvių pavardės tokia didele dalimi buvo suslavintos, apslavintos arba bent paslavintos, tai mes visiškai priešingą vaizdą matysime, sakysime, lietuvių hidronimų (vandenvardžių) sistemoje. Lietuvių kalbos vandenvardžiai yra beveik 99.99% lietuviški (Nukelta į 3 psl.)

Iš Algimanto Kežio fotografijų parodos Balzoko Lietuvių kultūros muziejaus dailės galerijoje – atsarginis išėjimas

miškininkystės muziejuje „Girios aidas“ prie Druskininkų. Paroda tęsis iki 1987 m. sausio mėn. 3 d.

Lietuvos pėdsakų pasaulinėje literatūroje ieškant

ALFONSAS ŠEŠPLAUKIS
-TYRUOLIS

Autoriaus žodis jo knygos „Lietuva pasaulinėje literatūroje“ sutiktuvėse 1986 m. spalio mėn. 3 d. Jaunimo centre, Chicagoje.

Knygos pavadinimas gal kam iš tikrųjų atrods ne tik iškilus, bet ir pretenzingas. Bet tuo reikalu, kad nebūtų kokio pasikėlimo į puikybę, knygos pratarėjas esu įrašęs tokį pasiūlymą: „Šiuo rinkiniu nepretenduojama į kokį išsamesnį Lietuvos pėdsakų ieškojimą pasaulinėje literatūroje, žinant literatūrinį ryšių apimtį. Rinkinys tėra kaip ir papildymas autoriaus parengtos ir redaguotos antologijos *Nemarioji žemė* (Lietuva pasaulinės poezijos posmuose), 1970“. I antologiją *Nemarioji žemė* buvo įdėta 53 poetų kūrybos apie Lietuvą. Dabar su tinkamą knygą yra 28 straipsniai, kurie tenka 14 prozininku, o kiti 14 randami ir anoj poezijos antologijoje. Per abi knygas susirinko arti 70 autorių, rašiusių poeziją ir prozą apie Lietuvą. Bet vienas kritikas, paskaitęs antologiją, pasigedo poetų, rašiusių apie Lietuvą dar prieš Kristų. Tai taip jau mūsųose kartais papantažuojama ne tik istorijos, kalbotyros, bet ir literatūros srityje. Kitas vėl kritikas (ne išėjimo) priekaištavo, kam užsiminta apie Dantę ryšium su Lietuva, lyg dėl to kam būtų kokia žala.

Be abejo, geriausia būtų, jei tokį darbą, kaip Lietuvos pėdsakų ieškojimą kitų tautų literatūroje, atidirtų ne vienas, bet keli paskirų literatūrų specialistai. Teisingai vienas recenzentas pažymėjo, kad vien apie lietuvišką tematiką lenkų literatūroje būtų galima parašyti keletą tomų. Mano fikslas buvo, anot amerikiečių poeto Whitmano, duoti lyg ir sugestiją ar užuominą, kad tokio darbo reikėtų.

Beje, knygos pratarėjas nepaikiškina, kaip, kada ir kur prie darbo buvo prieita. Jo pradžia siekia 1933 metus, kai diplomatiniai darbai buvo gauta tema „Vokiečių klasikai ir lietuvių liaudies dainos“. Prof. Juozas Eretas savo studentams mėgo duoti tokias ant germanistinės-lituanistinės ribos randamas temas. Pvz., poetas A. Dičpetris rašė apie Tiel-Mikoliet kūrybą, J. Botyrius apie iš Silutės kilusį Sudermanną, Br. Stočkus apie Rėzą ir pan. Ši palyginamosi literatūros metodą J. Eretas buvo paveldėjęs iš savo profesoriaus J. Nadlerio, kurio jis buvo klausęs Šveicarijos Fribourgo universitete. Nadleris pagarsėjo savo vad. kilčių mokslo literatūros istorija, kur rašytojo aplinka turi lemiamą reikšmę jo kūrybai. Čia įeina ir vad. Grenzliteratur, kokią randame, pvz., Prūsų Lietuvos vokiškoje literatūroje. Prof. Nadleris ne kartą su paskaitomis lankėsi ir Kauņa universitete. Iš jo dar Karaliaučuje disertacinę temą gavo ir ją apgynė Ignas Skrupskelis dar praėjusio karo išvakarėse. Čia kalbantysis bus bene paskutinis iš lietuvių, disertacinę temą „Herderis ir Pabaltijo tautos“ gavęs dar iš paties Nadlerio pačio praėjusio karo pabaigoje Vienoje. Prof. Nadleris savo studijose Herderį vertino labiau už Goethę, nes Goethė esąs statiškas, o Herderis dinamiškas ir literatūros mokslą žymiai pastūmėjęs pirmyn. Savo raštuose Herderis ypač užjautė senųjų prūsų likimą, jų dalį vadinamas nežmoniškos elgsenos išdava, ir apgailėstavo Lietuvos apardymą 18 a. pabaigoje. Nenuostabu, kad greičiausiai Herderio paveiktas, poetas Bobrowskis taip labai jautė atgailos reikalą dėl tragiškai žuvusios prūsų tautos, nors tikrasis Bobrowskio mokytojas buvęs poetas Klopstock.

Pagal vokiečių ir anglų literatūros studijas pirmiausia parašiau studijinius straipsnius, kuriuose nagrinėjama Lietuvos pėdsakų tematika tose literatūrose. Patekus į kitus kraštus, tematikos ribos praplėtė. Gyvendamas Amerikoje kaip nerašysiu apie savo meto lietuviškos tematikos. Tad ir

Dr. Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis kalba per jo knygos „Lietuva pasaulinėje literatūroje“ sutiktuves 1986 m. spalio mėn. 3 d. Jaunimo centro kavinėje, Chicagoje.

čionykščius lietuvius, kuriuos pavaizdavo Upton Sinclair savo veikale ar Thomas Walsh savo romane *Nuo viešulo pabėgus* (apie lietuvių-lenkų santykius Amerikoje) ir kt. Vėliau atsirado nemaža vertimų, kuriuose apstu lietuviškos tematikos. Tad ir

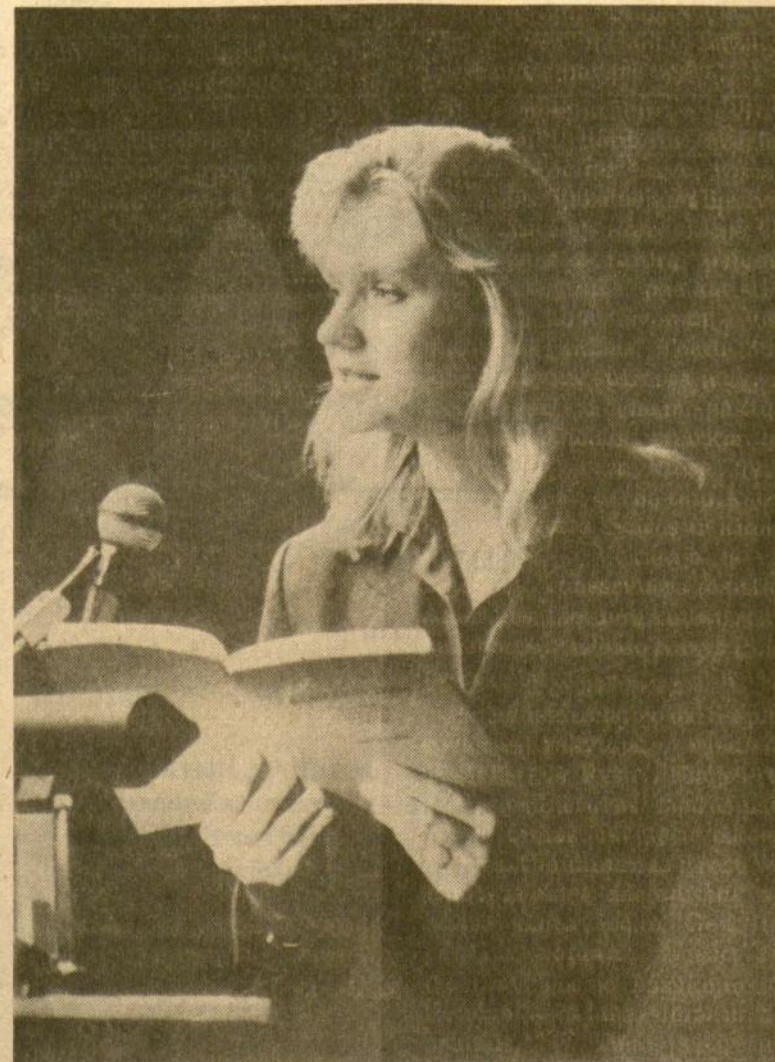
lietuviškos tematikos. Tad ir

knygos dalis yra recenzinio pobūdžio, kai rašoma apie Lermontovą, Kraševskį, Zeyerį, Milašius ir kitus. Dėl nemažo vokiečių autorių skaičiaus vienas recenzentas suabejojo ir knygos pavadinimo tikslumu. Bet kaip kitaip ją reiktų pavadinti, kai ten yra devynių tautų literatūros atstovų, turbūt ir jo galva neišneštų. Taipgi nežinia, iš kur jis ėmė informaciją, kad apie kitų tautų ryšius rašyta pasiskaičius iš vokiečių knygų (sic!). Autorių daugiau neramino ne tiek knygos pavadinimo preciziškumas, kiek to pavadinimo pretenzingumas, kai vienam neįmanoma į plačius rėmus daug ko sudėti.

Paliekant jaunesnei mūsų generacijai parašyti išsamesnį veikalą ar veikalus apie lietuvišką tematiką kitų tautų literatūroje, gal vertėtų pažūrėti ir į kitą šio reikalo pusę, būtent kitų tautų literatūrų įtaką lietuvių literatūrai. Be abejo, šis darbas būtų kur kas ar net kelesriopai sunkesnis, negu lietuviškų pėdsakų atsekimas kitų tautų literatūrose. Žinoma, kartais tokias įtakas galima jau ir iš pirmo žvilgsnio pamatyti, pvz., mūsų moderniąją poeziją ypač paveikė anglosaksų literatūra; nėra abejojama, kad Alfonso Nykos-Niliūno poezija paveiktą prancūzų autoriai, kad Henriko Nagio poezijai neginčijamos įtakos turėjo Rilke, kad Antano Jasmanto-Maceinos poezijoj tas pats Rilke gana dažnai atsigsari. Bene labiausiai be įtakų čia bus išlikęs Kazys Bradūnas. Bet jeigu reiktų smulkiau tas įtakas panagrinti, jau būtų subtilaus tyrinėjimo uždavinys. Gal to darbo nesiimama ir dėl to, kad bauginamasi prisipažinti, jog kitų tautų kūrėjai mūsų yra turėję įtakos. Bet kai peržvelgiame

pasaulinę literatūrą, matom, kad retas kūrėjas, net ir iš pačių didžiųjų, tėra apsiėjęs be svetimos pagalbos ar įtakos. Tai tik rodo literatūrinį visuotinumą, nes pirmieji laimėjimai sklinda lyg patys savaime, ieškodami platumos ar pakartojimo, naujo išsiskyrimo ir pasireiškimo. (Apie Šekspyro įtaką lietuvių literatūrai žr. *Pradalgė*, London, IV, VIII).

Netgi mūsų Maironis negalėtų gintis, kad jam įtakos turėjo Puškinas ar Lermontovas, Goethė ar Šileris. Bet nedaug teturime nagrinėjimų, kur konkrečiai būtų įrodoma svetimųjų įtaka Maironiui. Pvz., mane jau nuo seniau domina indų poeto Šankaros (iš 11 a. po Kr.) eilėraščių „Himnas dieviškajai motinai“ (Deivi) panašumas su populiariąja Maironio giesme „Marija, Marija“. Kaip jau ir Vanda Zaborskaitė savo knygoje apie Maironį pažymėjo, Maironis pavyzdžius iš Rigvedos vertė ne iš Sanskrito, bet iš kitos kalbos (ji mano, kad iš lenkų kalbos, bet yra žinių, kad galėjo būti versta ir iš vokiečių). Šankaros himnas originale yra suelikuotas nerimuotais ketureiliais, o Otto v. Glasenapp išverstas į vokiečių kalbą ta pačia forma kaip ir Maironio giesmė, t.y. amfibrachiniais šešiolikažymių pagalbomis aabcb. Skirtumo daugiau turinį: Šankara prašo nuodėmių atleidimo, o Maironis pagalbomis žmonių varguose. Kadangi Maironio „Marija, Marija“ jau yra pirmojoje *Pavasario balsų* laidoje (1895), Maironis indų poeziją būtų turėjęs susidomėti anksti, dar tebeduodijomamas Petrapilio Dvasinėje akademijoje (1888-1892). Versti induistinio tikėjimo eilėraščių, kaip vėliau vertė iš Rigvedos, jis negalėjo, tad galimas daiktas, kad perėmė bendrą eilių nuotaiką (kiti Maironio mariani-

Audrė Kizytė deklamuoja Alfonso Šešplaukio-Tyruolio lietuviškos tematikos pasaulinės poezijos vertimus per knygos „Lietuva pasaulinėje literatūroje“ sutiktuves.

nai eilėraščiai turi lokalinių žymių) ir vokiško vertimo formą (Sanskrito originale yra 12 x 4 eil., Glasenappo vertime 8 x 6 eil., Maironio giesmė 6 x 6 eil.). Labai galimas daiktas, kad Maironis ir Bilhano eilėraščių „Čaura pančaska“ (jis nepriklauso Rigvedai) irgi vertė tuo pat metu, tik davė išpausdinti žymiai vėliau. (Iš tikrųjų tas sklandžiai suelikuotas eilėraščių,

palyginus su originalu, yra nevertimas, o tik tolimas sekimas ar net savarankiškas kūrimas, kaip ir aukščiau minėto eilėraščio — giesmės). Būtų retas ir būdingas atvejis, jei tai būtų tik literatūrinis atsitiktinumas. Bet ir įrodžius tikrąjį ryšį, tai ne kiek nemažintų Maironio kūrybinės garbės, o rodytų jo literatūrinio susidomėjimo plačią amplitudę, literatūrinį visuotinumą.

Lietuviška tematika pasaulinėje literatūroje

ČESLOVAS GRINCEVIČIUS

Prieš akis turime gražiai išleistą bene pirmą tokios rūšies leidinį, pavadintą *Lietuva pasaulinėje literatūroje*. Autorius dr. Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis. Išleido Lituanistikos tyrimo ir studijų centras su Lietuvių fondo parama. Chicago, 1985, 243 psl. Knyga sudaryta iš anksčiau periodikoje paskelbtų ir niekur neskelbtų 28 straipsnių. Pridėtos anglų ir vokiečių kalbomis santraukos, bibliografiniai paaiškinimai.

Mūsų rašytojai gana dažnai ima temas ir iš nelietuviško pasaulio, kitų šalių veikėjus, vaizdus, istorijos iškarpas. Antai ir Maironis rašė apie Šveicariją, Krėvė temas ėmė iš Viduriniųjų Rytų, Vienuolis iš Kaukazo legendų, ir t.t. Tai literatūrinė egzotika. O kaip yra su kitų šalių rašytojais, kiek jie imasi ar rėsimą lietuviškų temų, rašo apie Lietuvą ir lietuvius? Tos rūšies tyrinėjimų mūsų literatūroje nedaug. Bene daugiausia tuo susidomėjo kaip tik dr. Šešplaukis, Notre Dame universiteto ilgametis literatūros profesorius. Jam, kaip germanistui, labiausiai pažįstama literatūra vokiečių kalba, tai jis šioj knygoj kaip tik daugiausia ir nagrinėja vokiškai rašiusius, kurie daugiau ar mažiau skyrė dėmesio ir lietuviškom temom.

Kas domisi literatūros istorija ir seka dabartinę jos raidą, gali pastebėti, kad rašiusių apie Lietuvą ar lietuvius buvo ir yra daug. Juos visus surinkti, paminėti būtų milžiniškas darbas. Šioj knygoj paliesti tik tie, kurių raštai patraukė autoriaus didesnį dėmesį.

Ką mes sužinome, paskaitę šią knygą? Gana daug. Imant tautybėmis, knygoje po vieną paimta iš anglų literatūros (Šekspyras), rusų (Lermontovas), latvių (Aspazija), čekų (Zeyer), amerikiečių (Sinclair), du autoriai rašę prancūziškai (Mérimee ir O. V. Milašius), lenkiškai keturi (Adomas

Mickevičius, Henrikas Senkevičius, Juozas Kraševskis, Česlovas Milošas). Visi kiti — vokiečių autoriai, rašę savo kalba arba senąsias kronikas lotyniškai, kuriose turi ir literatūrinės vertės.

Kai kam gali kilti klausimas, argi tikrai yra ir lietuviškų elementų Šekspyro raštuose? Kaip žinome, visų tautų šekspyrologai nori rasti ką nors bendro ir iš savo buties, juk tokia būtų garbė patekti į šio klasiko aruodą. Dr. Šešplaukis remiasi anglų šekspyrologų tyrinėjimais, kurie tvirtina, jog lietuviškų elementų esama dviejuose Šekspyro veikaluose — „Audroj“ ir „Žiemos pasakoj“.

18 a. Europoje kilo didesnis susidomėjimas liaudies kūryba, tautosaka. Tada rado atgarsio ir lietuviškoji liaudies kūryba pirmausia žymiojo vokiečių kritiko Herderio raštuose. Jo paskelbtos lietuvių liaudies dainos bendroje liaudies dainų antologijoje turėjo įtakos ir platesnei vokiečių literatūrai. Jomis susidomėjo tokie žymūnai, kaip Lessingas. Jis, susipažinęs su mūsų dainų vertimais, pasigyrė: „Čia pridama retenybė mane be galo pradžiugino. Kelios lietuviškos dainelės, kaip jas ten paprastos mergaitės dainuoja. Koks nekalts šamojis, koks žavus paprastumas“.

Tik Herderis, darydamas vertimus, susidūrė su kalbiniais sunkumais. Sunkumų sudaro lietuvių kalbos formų ir niuansų turtingumas, išraiškos formos. Vien formos. Vien diminutyvai, mažybiniai žodžiai, žodelyčiai neįkandami, neišvertiami. Vertime skamba gramozdiškai, nėra to subtilumo, ką ir jis pats pripažino.

Goethe, didysis vokiečių poetas, susidomėjo lietuvių liaudies dainomis ir buvo pirmasis, kuris jas ir panaudojo savo kūryboje. Pirmiausia — tai „Sužadėtinės daina“. Ją beveik pažodžiui išdėjo „Die Fischerin“ operetės

tekstą. Jis mūsų dainas vertino dėl jų stiliaus, žmogaus gyvenimo dėsningumo, tipiškų, nepakartojamų buties savybių. Jo žodžiais, lietuvių dainose slypi magiška gamtos jėga, kuri duoda gyvybės silpstančiai individualinei kūrybai. Nemažai dainų mokoje ir atmintinai, žinoma Rezos vertime. Jas laikė pasauliniu lobiu.

Mūsų daina nebuvo svetima ir Schilleriui. Literatūros istorikas Tetzner randa lietuvių liaudies dainų motyvų Schillerio „Orleano mergelės“ atsisveikinimo scenoje.

Adomas Mickevičius, kas jo nežino. Tik dėl jo vis dar negalima prieiti vienos nuomonės. Vieni jį laiko bekompromisiniu lietuvių poetu, kiti, kaip Jonas Aistis, siūlo jį išbraukti, jo vardo neminėti. Tik objektyviai galvojant, reikia sutikti su autorium, kad Mickevičius vienodai brangus abiem tautom. Vargiai kas kitas svetima kalba aprašė Lietuvą raštuose. Jo paskelbtos lietuvių liaudies dainos kraujo, nieko nėra rašęs apie Lenkiją.

Kitas nepaprastai produktyvus lenkų rašytojas, Juozas Kraševskis, gilinosi į senąją ir mitologinę Lietuvą savo poezijoje, dramose ir romanuose. Dr. Šešplaukis kiek plačiau sustojo ties jo poema „Vitolio rauda“, kuri susilaukė net keturių vertimų, vėliausio — Povilo Gaučio. Vaižgantas tą poemą laikė net tautos epu, kuris veikė net aušrininkus.

Lietuviškos tematikos randame pas abiejus didžiuosius rusų romantikus poetus — Lermontovą ir Puškiną. Mūsų knygos autorius sutopia ties Lermontovo „Lietuvaite“, poema, kurios siužetu pasinaudojo Jonas Ralis ir dar 1906 išleido tuo vardu dramos kūrinėlį. Idomu tai, kad, kai 1952 Vilniuj išėjo Lermontovo raštų rinktinė, „Lietuvaite“ nebuvo. Suprantama kodėl: juk ten lietuvių nugalėtojus ir poema turi religinį atspalvį. Po to periodikoj buvo „Lietuvaite“ vertimas, bet sužalotas, išleisti kaip tik religiniai motyvai, o dar kas keičiau ir juokingiau, kai

patys save apsiuokia leidėjai, rusiškai žodį „Bog“ išvertė lietuviškai „gamtą“. Lietuviškieji inkvizitoriai didesnio paminklo savo fanatizmui vargiai galėjo pastatyti. Tačiau rusų leidžiami originalai ir šiandien deda nesužalotus, neišcenzūruotus „Lietuvaite“ posmus.

Prancūzų rašytojas Prosper Mérimée mėgo vaizduoti buitį ir tų kraštų, kur jis yra keliaavęs, mėgo ir tų, kur nebuvo kojos įkėles. Iš kelionės po Ispaniją atsirado apsakymas „Carmen“, kurio pasinaudojo Bizet ir sukūrė operą. Lietuvoj Mérimée nėra buvęs, bet parašė „Lokj“. Impulsą jam davė Adomo Mickevičiaus raštai. „Lokio“ siužetas nėra labai būdingas

lietuviams, tik vardai. Pakeičiant vardus, veiksmas gali būti nukeltas bet kur. Vaizduoja žemaičių bajorų nuotykius. Veikalą, originalo kalba išleista, gražiai iliustravo Vytautas K. Jonynas. Lietuviško vertimo vėliau susilaukė Australijoje. O Darius Lapinskas sukūrė „Lokio“ vardo operą.

Lietuviškos tematikos ėmėsi čekų rašytojas Julius Zeyer. Jam įtakos padarė irgi Adomas Mickevičius. Jo svarbiausias kūrinys yra „Algirdas Geistaras“, mitologinė poema iš senųjų lietuvių kalba išėjo Vilniuje 1981. Žymus lenkų rašytojas Henrikas Senkevičius, už *Quo vadis* gavęs Nobelio premiją, savo

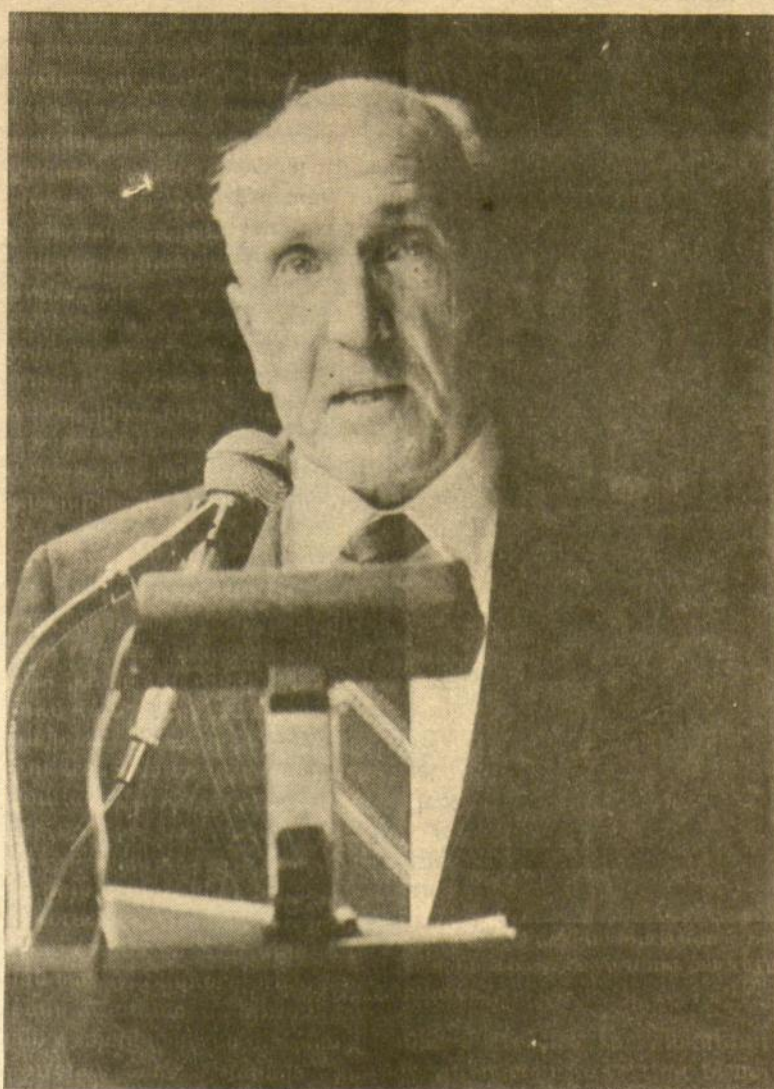
romane *Tvanas* įveda ir lietuvių ramius. Tik jo romane didelė tendencija už uniją su lenkais, Liublino unija.

Mūsų likimo draugai, kaimynai latviai nemažai domėjosi ir mumis. Lietuviškų elementų jų kūryboje nestinga. Bėte stipriausiai juos užgriebė literatūriniam pasauly žinoma Aspazijos vardu Elzė Rozenbergaitė. Ji parašė „Vaidilutės“ dramą. Pats pavadinimas sako, apie ką veiksmas eina. Tai legendariniai Algirdo valdymo laikai. Latviai iš tos dramos padarė operą.

Iš amerikiečių rašytojų ryškiausiai lietuvius užgriebė Upton Sinclair savo romane *Džiunglės*. Vaizduojami lietuvių, dirbą Chicagos skerdyklose. Toji knyga sukėlė furorą, pajudino žemę. Dar tais pačiais 1906 metais ji buvo išversta į visas didžiasias kalbas. Tokiu būdu apie lietuvius sužinota ir jų vardas pagarsėjo visam pasauly. Romane Sinclair smarkiai pakritikavo skerdyklose darbo sąlygas ir patį darbą taip, kad po to buvo įvesta švaros ir kitokia inspekcija, o Vokietija iš viso neįsileido konservuoto maisto iš Amerikos. Lietuvių kalbon romane išvertė ir išleido Kazys Puida 1908.

Plačiausiai sustojo dr. Šešplaukis ties rašytojais, rašiusiais vokiškai, iš Rytų Prūsijos, t.y. Mažosios Lietuvos. Tie rašiusieji sėmė temas iš lietuviškosios buties. Čia minimas Ernst Wiechert išleidęs *Lietuviškas apysakas* (Litauische Geschichten) ir romaną *Missa sine Nomine*. Tik jo pasakojimuose lietuvių nėra labai simpatingi ar švelnūs, bet kieto, sutirštintų spalvų, grubaus charakterio. Tai natūralizmo laikotarpio įtaka. Taip rašyti buvo mada.

Poezijoj lietuvius minėjo vokiškai rašęs, lietuvių kilmės, iš Tiltžės Tiel. Tikroji jo pavardė Kurt Mikoleit, atseit Mikolaitis. Agnes Miegel, mirusi dar tik prieš 22 metus, rašė eiles, apysakas, gilinosi į senuosius laikus, iki Gedimino, labiausiai mėgo senųjų prūsų praeitį. (Nukelta į 3 psl.)

Rašytojas Česlovas Grincevičius supažindina su Alfonso Šešplaukio-Tyruolio naująja knyga „Lietuva pasaulinėje literatūroje“ per Chicagos ateitininkų sėdurgių suruoštą vakaronę 1986 m. spalio mėn. 3 d. Jaunimo centro kavinėje. Nuotrauka Jono Kuprio

„Jaunimui scena yra labai patraukli...“

I septintą Teatro festivalį, įvyksiantį šių metų lapkričio mėn. 28-30 d. Chicagoje, yra isijungęs ir ne per seniai įsikūjęs Chicago „Vaidilutės“ teatras, kuris parodys komediją „Uošvė į namus — tylos nebebus“ penktadienį, lapkričio 28 d. Jaunimo centre. Čia kalbės pirmąsias su „Vaidilutės“ teatro režisierė **Marija Smilgaite**, o toliau su „Vaidilutės“ teatro administratore **Ona Šulaitiene**.

(Pokalbis su Marija Smilgaite)

— *Pati, Maryte, studijavai meną, literatūrą ir teatrą. Taipgi palyginti gana senokai reikiškiei lietuvių sceniniame darbe. Tiesa?*

— Studijavau Illinois universitete Chicagoje, ruošdama bakalaurą iš meno, o specializuodamasi filmų-fotografijos srityje. Šalutinė šaka buvo anglų literatūra. Tuo laiku aktyviai reikiškiei Lietuvių Bendruomenės Jaunimo teatre. Man teatras pasidarė sankryža meno, literatūros ir to, kas man vis rūpėjo, būtent judesio ar gyvybės momento. Aš buvau vaidinusi nuo pradžios mokyklos dienų, bet vaidyba mane ne tiek traukė, kiek režisūra — kaip viskas sueina vienoje vietoje vienu metu. Vėliau su Daiva de Sa Pereira (Matulionyte) pradėjome statyti vaidinimus, o tuo tarpu daugiau ir daugiau teatro kursų lankiau universitete. Ką mokiausi galėjau tiesiog pritaikyti lietuvių scenoje. Tuo metu pastatėme Matulionytės „Joks“, Ostrausko „Lozorių“ ir „Metus“, Krėvės „Skirgailą“, Vaicūnaitės „Apšauštis“ ir Sajos „Mamutų medžioklę“. Paskui perėjau į kitas meno, literatūros ir judesio sankryžas, būtent filmus, vaizdažiuotes ir televiziją, ir tose srityse dirbau. Bakalaurą gavau iš teatro srities. Dabar vėl po kiek metų atėjo laikas labiau domėtis teatru.

— *Ką galėtum pasakyti apie Chicago lietuvių jaunimą ir jo norą pasireikšti scenoje. Ar nemanytina, kad Chicagoje galėtų veikti pastovus jaunimo teatras?*

— Jaunimui arba jaunai galvojančiam sceną yra labai patraukli. Juk yra proga visų dėmesį patraukti, bet ne į save, o į kokį nors charakterį. Yra proga išmėginti įvairiausias roles, gerai pramokti lietuvių kalbą, sunkiai kartu dirbti. Reikia susigyventi kaip šeimoje. Nors mokyklos, organizacijos, tautinių šokių grupės gerai atlieka savo paskirtį, dar vis yra progų teatrui įtraukti tą jaunimą, kuris norėtų kitaip ar daugiau pasireikšti. Žinoma, kad gali būti pastovus teatras. Niekas tam nesipriešina. Pareis nuo bendro siekio. Dabar dirbame, kad nebūtų viensykinis mūsų pasirodymas scenoje ar tik vienas pastatymas.

(Pokalbis su Ona Šulaitiene)

— *Ką galite pasakyti apie lietuviško teatro Chicagoje ir apskritai išvijoje reikalingumą?*

— Lietuviško teatro išvijoje reikalingumas yra neabejotinas. Mano nuomone, tai vienas iš pagrindinių vienetų, kurį išvijoje

Marija Smilgaite, Chicago „Vaidilutės“ teatro režisierė.

reikėtų visomis galimomis priemonėmis ugdyti ir puoselėti.

Jeigu šiandien kalbame apie lietuviškos išlaikymą, ypač lietuvių kalbos nepamiršimą, tai lietuvių teatras čia yra vienas iš svarbiausių veiksnių. Kol dar aktorai vaidins lietuviškai (ypač lietuvių autorių kūriniais tautine tematika), kol mūsų tautiečiai jų pasirodymus gausiai lankys, tol dar išliksime lietuviškas ilgesniams laikams. Lietuviškas teatras turėtų būti tarsi lituanistinė mokykla ne tik jaunimui, bet ir senimui, kurie vis rečiau turi progų bendrauti su savo tautiečiais (ypač tie, kurie išsikėlia į tolimesnius priemiestius), kurių lūpose lietuviškas žodis vis rečiau girdėti.

Darosi liūdna pamačius, jog mūsų teatras išvijoje, o ypač Chicagoje, beveik merdi. Tik vienas kitas susibaudėlis juo siejosi. Kai kurie teatrai gyvuoja tik privačių — vieno ar kelių žmonių dėka. Pavyzdžiui, Clevelande iki kol buvo Petras Maželis, ten buvo ir teatras „Vaidila“, kurį matėme praėjusio festivalio metu. Tačiau kuomet jis išvyko į Los Angeles, tai „Vaidila“ numirė, bet gerokai sustiprėjo Los Angeles Dramos sambūris. Tokia padėtis, žinoma, nenormali. Kituose vienetuose pakaitalus gal ir lengviau rasti, nors kuo tolyn, tuo sunkyn darosi visose mūsų kultūrinio gyvenimo srityse užpildyti išvykstančių, pavargstančių ar mirstančių vietas.

Čia, žinoma, gal reikėtų pakabaknoti mūsų kultūrinio gyvenimo vairotojus, kad jie nepakankamai rodė ir terodo dėmesio mūsų teatrinei veiklai. Kažkaip tie vairotojai teatrą buvo savotiškai pamiršę, palikdami ji savi-eigai — lyg ir Dievo valiai. Kažkaip jiems atrodė, jog opera, dainų ir tautinių šokių šventės yra žymiai labiau reikšmingos ir reikalingos, turinčios susilaukti

žymiai daugiau moralinės bei materialinės paramos.

Duok Dieve, kad padėtis pasikeistų, ir dar labai greitai, nes mūsų teatras stovi ant bedugnės krašto. Šiuo metu dar ir pajėgu bei entuziazmo šiek tiek yra. Tad visi turėtų stvertis darbu!

— *Ar yra galimybė išlaikyti lietuvišką teatrą? Kokios yra kliūtys bei sunkumai?*

— Čia atsakymas yra teigiamas. Tam tikrų galimybių yra, bet jos kiekvienais metais vis mažėja. Senieji teatrai, kurie atvyko į Ameriką dar palyginti jauni ar pusamžiai, šiandien kai kurie yra pasitraukę iš gyvųjų tarpų, o kiti išėjo užtarnauto poilsio. Gaila, kad nebuvo pasirūpinta lietuvių aktorių nauja pama. Todėl šiandien, su mažomis išimtimis, neturime vidurinės kartos vaidintojų. I sceną ateina tas jaunas jaunimėlis (bent taip yra Chicagoje, anksčiau buvo Clevelande). Jiems jau ir lietuvių kalba nėra taip lengvai įkandama. Jie turi dvigubai ar trigubai daugiau stengtis, norėdami savo roles išmokyti.

Lietuviška tematika pasaulinėje literatūroje

(Atkelta iš 2 psl.)

Lietuvius ir prūsus, jų peizažą piešė švelniomis spalvomis.

Mums gerai žinomas, didelio masto rašytojas Hermann Sudermann, panašiai kaip Wiechert, išleido tuo pačiu pavadinimu *Lietuviškas apysakas* (Litauische Geschichten). Tik čia piešiami kitokie charakteriai. Čia lietuvių pozityvūs, darbštūs, sumanūs, pamaldūs, prisirišę prie tradicijų. Kai kurios jo apysakos vertinamos aukštai. Pvz., kas nežino jo „Kelonės ir Tilžės“. Toji kelionė susilaukė visai gero filmo. Kai Sudermannas plačiau susidomėjo lietuvių liaudies kūryba, ja taip susižavėjo, kad laiškė žmonai rašė: „O kokią medžiagą turiu. Gali vėrkėti iš gražumo“. Jo *Lietuviškas apysakas* į lietuvių kalbą išvertė Vytautas Volertas. Knyga išleista čia, Amerikoje.

Toliau Sudermanno posūnis Rolf Lauckner išleido dramą pavadinimu: „Pamokslas Lietuvoje“. Tai tėvo ir sūnaus problema. Alfred Brust romane *Prarastoji žemė* veiksmas vyksta tarp Karaliaučiaus ir Vilniaus. Jis tikėjo ir skelbė senųjų prūsų atgimstančią galybę. Edzard Schaper kilęs ne iš Rytprūsų. Parasė romaną lietuviška tema iš tremtinių gyvenimo Vokietijoje, pavadinant *Gyvulus*.

Ilgiausiai sustoja dr. Šešplaukis ties Johannes Bobrowskiu. Ir yra dėl ko. Bobrowskis gimęs Tilžėje, užaugęs, susidraugavęs su lietuvišiais ir abieju Nemuno

Tačiau nėra visiškai beviltiška. Vaidinti norinčio ir lietuviškai geriau ar blogiau mokančio jaunimo dar turime. Tik jiems reikia daugiau dėmesio, vadovaujančios rankos, na, žinoma, ir lėšų. Pas juos pasiaukojimo, žinoma, mažiau negu pas tuos, kurie atvykę 1949 ar 1950 metais steigė ar vaidino teatruose.

Atsimerame laikus, kuomet Chicagoje nebuvo pasitenkinta vienu gana geru, aktoriaus Stasio Pilkos vadovautu Lietuvių teatru, bet buvo įsteigta ir „Atžalynas“. Tačiau ilgainiui mirė ir vienas, ir kitas. Dabar galvojame — jeigu būtų visi sutipę į vieną teatrą, gal jis būtų ilgėliau išsilaikęs?

Yra sunkiai suprantama, kad tokioje mūsų tautiečiais gausioje Chicagoje jau seniai neturėjome nuolatinio teatro (išskyrus specifinio pobūdžio „Antro kaimo“ kolektyvą ir labai jau mėgėjiško profilio Šaulių teatrą). Teatrinė grupė, tiesa, būta, bet jos visos daugiau mažiau susiburdavo tik proginiams pasirodymams, o paskui numirdavo natūralia mirtimi.

Čia geru žodžiu reikia prisiminti teatro reikalų judintoją ir teatrinę veiklą kūrėją Anatolijų Kairį, kompozitorių ir kartu režisierių Darių Lapinską su Laima Lapinskiene bei dar vieną kitą (jū tarpe ir „Margučio“ vedėją Petrą Petrūtį, kurio iniciatyva buvo parodytas vienas naujas spektaklis bei vienas atsivežtas iš kitur).

Mūsų „Vaidilutė“ yra glėžnas kūdikis, tik prieš metus gimęs. Kolektyvas ne tik savo amžiumi, bet ir aktorių amžiumi jaunas. Jis gali greitai palūžti, jeigu nebus motiniškos globos. Smagu, kad pavasarį į „Vaidilutės“ pirmąjį pasirodymą žmonės ejo taip, kaip Lietuvoje į atlydus. Tiek jų nesitikėjome.

O tai nuteikia gerai ir duoda daug vilčių ir paskatinimo. Atrodo, kad mūsų publika lietuviškų pastatymų nori ir ilgisi. Todėl ir laikomės, nors patiriamis sunkumais mus skandina. Nesinorėtų tikėti, jog šis būtų paskutinis bandymas įsteigti nuolatinį lietuvių teatrą Chicagoje. Jeigu leisime numirti „Vaidilutei“, kas gi užims jos vietą? O apčiuopiamu galimybių lietuvių teatrui dar turime!

p. ptr.

Iš šiemetinės Lietuvių fotografų išvijoje parodos Chicagoje — Petro Raziūno nuotrauka.

Danguolė Sadūnaitė

*jau nuo pat ryto sninga,
tarytum drugeliais...*

// // // // //

*ir tikrai,
ši diena atiduoda mums viską,
ką ji turi gražiausio!
sniega: kaip dovana*

*išgertas žalias
dienos vynas*

(tik nuosėdos stiklinėje)

// // // // //

*ir nakties šalmas
rūpestingai
ant stalo padėtis*

*čia ji, upė!
viena sau pievoje,
tarp žiedų, dainuoja...*

// // // // //

pasiguldžiusi dieną šalia

*pavirtau į akmenį,
tau išvažiuos...*

// // // // //

*ir kaip aš dabar gyvensiu,
visa būdama iš akmens?
kaip aš kvėpuosiu?*

*dukrelė,
sakyk!*

žvilgiu, būtent ją prijungti prie Vokietijos, net visą Rusiją užimti. Jis mini, kad dėl to vokiečiai per savo žemę praleido ir Lenina, kad jis Rusijoje sukeltų revoliuciją ir jos vaisiais pasinaudotų vokiečiai. Tai tezinis, politinis romanas, išverstas į lietuvių kalbą ir išleistas Vilniuje 1955.

Dar reikia paminėti, kad dr. Šešplaukis mini ir kitus du giminingsus tarpusavy didelius rašytojus, rašiusius ar rašančius nelietuviškai — tai Oskaras

Milašius ir Nobelio premijos laureatas Česlovas Milošas. Pirmasis rašė prancūziškai, antrasis lenkiškai. Mes apie juos gerai žinome, žinome jų meilę ir prisirišimą prie viso to, kas lietuviška, tai nėra reikalo plačiau sustoti ir kartoti tai, kas šioj knygoj surašyta.

Apskritai paėmus, knyga moksliniams reikalams parašyta, bet parašyta lengvai priinama rašytojus, rašiusius ar rašančius nelietuviškai — tai Oskaras

akirati. Knygą paskaičius, galima su malonumu pasakyti, kad mes nesame užmiršti, kad lietuvis, Lietuvos praeitis, jos mitologija, nepaprasto susižavėjimo sukėlusis liaudies daina, lietuviškas peizažas, yra įamžinti pasaulinėje literatūroje. Būtų pagėidavimas, kad kiti literatai, literatūros mokslo žmonės, parinktų daugiau autorių, kurie taip pat domėjosi lietuviška tematika. O tokių yra daug, labai daug. Šioj knygoj paminėta tik jų saujelė.

Gražų darbą padarė dr. Alfonsas Šešplaukis, į vieną knygą surinkęs savo pastebėjimus, išsarytų periodikoj. Už tą darbą jam ir leidėjui bei mecenatui esame dėkingi.

Lietuvių pavardžių žodynas

(Atkelta iš 1 psl.)

visiškai Tai ir rodo, kad per istoriją vandenvardžiai nesikeitė, išskyrus vieną kitą labai nežymų atvejį. O pavardės — formavosi ir keitėsi visokių istorinių įtakų srovėje.

Todėl man atrodo, kad visiškai teisingai daro kai kurie JAV bei Kanados ir kitų kraštų lietuviai, kurie, ar tai gaudami pilietybę, ar kuria kita proga, savo slaviskai skambančias pavardes arba visiškai atlietuviną, arba bent sutrumpina.

Su šio žodyno išleidimu padarytas didžiulis ir svarbus darbas. Tarp kitko: Vitalija Maciejauskienė rašė: B. D. H. I, J raides ir dalį K raides (iki Kalnius), Marytė Razmukaitė — C, Č, F, G, K (nuo Kamačauskas) raides, Aleksandras Vanagas — A, E raides. Viso tomo pavardžių aiškinimai — Aleksandro Vanago. Dabar lauksime antrojo tomo (L. Ž.) pasirodymo.

„Vaidilutės“ teatro valdyba. Pirmojoje eilėje (iš kairės): B. Jassaitienė, O. Mikienė, O. Šulaitienė. Antroje eilėje: dr. P. Kisielius, K. Šimkuvienė, P. Šlutienė, L. Tiknienė ir E. Šulaitis. Nuotrauka E. Šulaitis.

Vida Kristolaitytė

Krantas, 1986 (akrilis, 22" x 28")

Dailininkės Vidos Kristolaitytės tapybos darbu paroda buvo vakar atidaryta Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje. Paroda vyksta šį ir taip pat ateinančią savaitę iki lapkričio 29 d.

„Latvių meno naujieji horizontai“

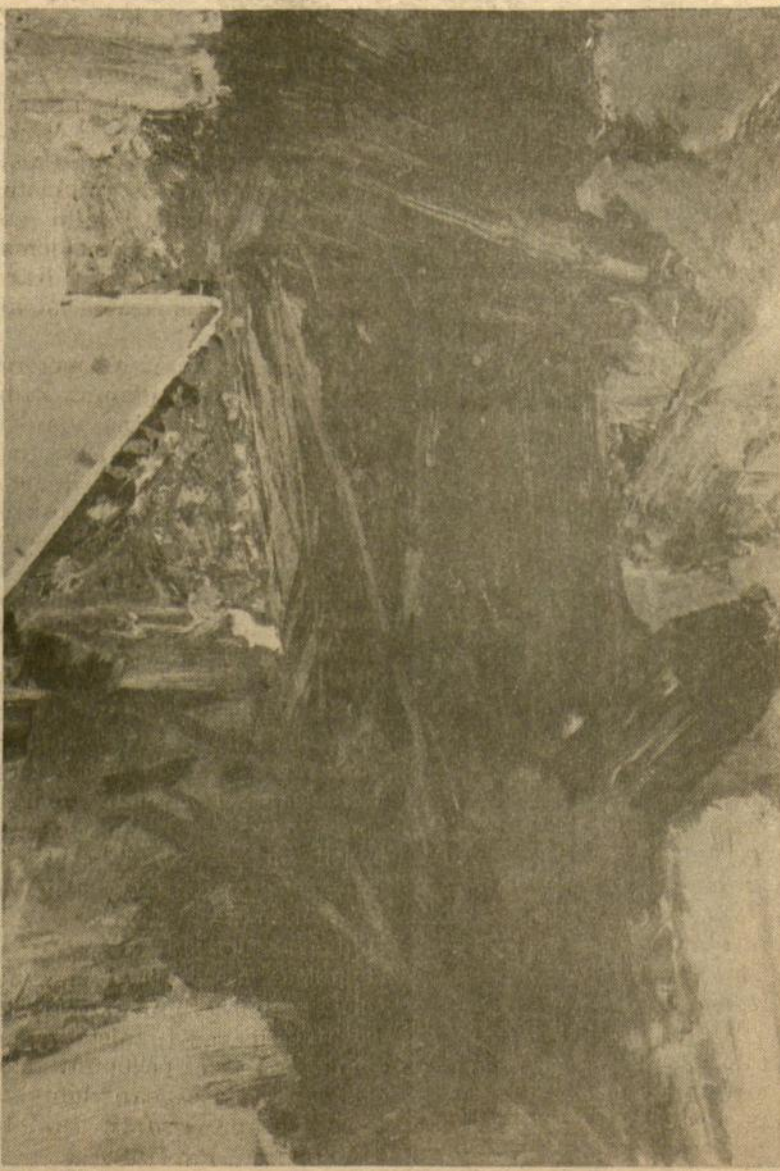
Tokiu pavadinimu šių metų lapkričio 7 d. Chicagos Jaunimo centro Ciurlionio galerijoje Lietuvių dailės muziejus atidarė latvių meno parodą. Ši paroda neeilinė tuomi, kad pirmą kartą šiose patalpose išvydome latvių menininkų kūrybos darbus. Iki šiol mes su latviais labai mažai bendradarbiavome kultūrinėje plotmėje. Buvo įdomu pamatyti, ką kuria ir kokių rezultatų pasiekia latviai menininkai.

Iš parodos katalogo trumpų biografinių apybraižų sužinojome, kad šioje parodoje dalyvaujantys dešimtis menininkų, taip kaip ir mūsų, politinės istorijos buvo vėtyti ir metyti. Dauguma iš jų gimė Latvijoje, vėliau gyvenę įvairiuose kraštuose, kiti gimė Vokietijoje, gyveno ten, kur tėvai vežėsi, o jauniausieji jau gimė ir augė šiose Amerikos krašte.

Alfabetine tvarka, parodoje dalyvaujantys menininkai galime trumpai apibūdinti šitaip:

Lelde Alida (gimusi Vokietijoje) tapo didelius aliejiniais kūrinius. Jos abstrakčių nuotaikų, kietabriauniai darbai yra tamsių, užslopintų spalvų. Abstrakčiame dideliame plote dailininkė įterpia sugestyviai realistinių nuotaikų objektus. Pavyzdžiui, paveiksle „Cityscape“ dideliame tamsiame fone, ji įterpia šviesų, spalvotą plyšėlį, per kurį mes nujauciamė linksmą ir šviesų gatvės gyvenimą. Jos linija yra kietai tiesi, technika preciziškai švari, spalvų derinys elegantiškas.

Ruta Daugaviete, pasinaudodama viduramžių knygų ilustravimo ir šiandieninio spausdinto laikraščio metodais, sukuria savotiškai įdomius darbus. Savo kūriniams ji sudomina žiūrovą ir patraukia jį arčiau paveiklo. Į jos darbus negalima

Ojars Steiners

Be pavadinimo 44 (akrilas ant drobės, 46" x 68")

žiūrėti iš toli, bet reikia juos išskaityti iš arti. Sekdami dailininkės ploną rašalo liniją, sutiksime žmogaus figūrą, jo veidą, pastatą, lapus, žiedus, puodą su užrašu „Medus“. Autorė kartais naudoja angliškus žodžius, kartais latviškus. Kadangi dailininkė yra gimusi Michigane, todėl jai abi kultūros yra savos.

Jos darbai yra kruopščiai atlikti, atkuriantys jai būdingą vaizduotę.

Ilmars Graudins (gimęs Latvijoje) šioje parodoje prisistato kaip keramikas. Jo keraminės vazos yra tradicinės formos, aukštos, plonos, grakščios. Ju pavadinimai atitinka darbų švelnias paviršiaus spalvas: rusva yra pavadin-

ta „Cinnamon“, žalsva — „Fern“ ir t.t. Jo gabiose rankose molis virsta originaliu meno darbu.

Juris Graudins (taip pat gimęs Latvijoje) pasekė savo tėvo Ilmars pavyzdžiui, šioje parodoje taip pat išstatė keramikos darbus. Jo žemi, platus puodai primena organines formas. Jie gali būti dekoratyviniai arba praktiškam vartojimui. Šie keramikos darbai atrodo turtingi savo paviršiumi ir tamsiomis spalvomis.

Uldis Krumins (gimęs Rygoje) yra grynas abstraktistas. Beveik vienaspalviai — balta, pilka, juoda, įterpiant mažą lopelį raudonos ir mėlynos spalvos, šie kūriniai yra estetiški ir sofistikuoti. Dailininkas savo vaizduotę išreiškia pasitikinčiai. Jo lanksti, sukta linija yra energinga ir kartu grakšti.

Inese Liepins (gimusi Oak Park, Ill.) eksperimentuoja su keraminėmis formomis, audinio plaušu ir medžiaga. Visus tris šiuos elementus pritvirtinusi prie drobės, ji nudažo pasteliniiais akriliko dažais. Šia savotiška technika dailininkė savo darbuose išgauna trijų dimensijų išpūdį. Pastebimas jos kruopštumas, kuriant originalios minties paveikslus.

Vitauts Simanis (gimęs Latvijoje) yra abstrakto ekspresionistas. Jis naudoja savita technika. Prie lentos jis prikala kitas iš medžio lentos išpjautas formas, kaip kvadratus, plokštes, kryžius, paskui ant jų laisvu, plačiu teptuku tapo ryškių spalvų dryžus. Taip dailininkas nutapo reliefinius ekspresionistinius abstraktus.

Ojars Steiners (gimęs Latvijoje) taip pat yra ekspresionistas, abstraktistas. Jo darbai yra sponzaniški, ekspresyviūs, koloritai ryškūs, gyvas. Dailininko teptukas zigzaguoja po visą drobę, palikdamas storą ir tirštą

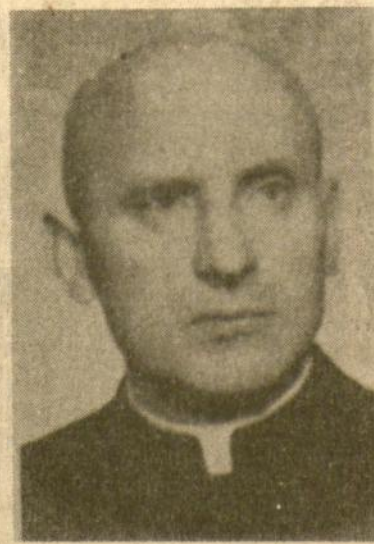
paveiklo paviršių.

Arvids Strals (gimęs Latvijoje) yra vienintelis šios parodos skulptorius. Jis daro metalinius abstraktus su realistinėmis nuotakomis. Autorius savo temą išreiškia, pagaudamas tos temos nuotaiką. Pvz., skulptūra „Fiktyvinis paukštis“ savo šoninėmis plokštėmis primena paukščio sparnus. Skulptoriaus rankose sunkus metalas virsta lengvu apskritimu, pusrutuliu, spyruokle. Savo gabia technika ir atsidėjimu savo kūrybai jis padaro elegantiškus ir rafinuotus meno kūrinius.

Janis Strods (gimęs Latvijoje) yra turbūt pats vyriausias šios parodos dalyvis ir pats realistiškiausias. Per visus keturis meno kūrinius vyrauja jo temos tas pats objektas — vaza. Jo darbų koloritas yra tamsus, linija griežtai tvirta. Dailininko nuosaičiuose meno darbuose jaučiama savotiška rimtis, melancholija, mistika.

Labai gerai buvo susipažinti su mūsų kaimynais latviais menininkais, pamatyti, ką jie veikia meno srityje. Pamatėme, kad šios parodos dalyviai susidėjo iš septynių gimusių Latvijoje, vienos Vokietijoje ir dviejų Amerikoje ir kad visi jie, nežūrint metų skirtumo, tapo, eksperimentuoja, piešia, skulptuoja šių laikų meno stiliais ir idėjomis. Iš šios menininkų grupės susidarėme ne pilna, bet apytikrą vaizdą, kokių meno kūrybos rezultatų pasiekė latviai menininkai. Kaip matėme, ši gražiai ir tvarkingai eksponuota paroda parodė gerus rezultatus. Belieka tik pasveikinti Lietuvos dailės muziejus naują idėją suruosti kitų tautybių meno parodas, per kurias ne tikai mes praplėsimė savo meninį akiratį, bet suteiksime progą ir kitiems menininkams būti pristatytams didesnei publikai.

Saulė Jautokaitė

Kun. dr. Jonas Gutauskas (1906 - 1986)

A.A. KUNIGAS JONAS GUTAUSKAS

Lapkričio 6 d. Toronte, Kanadoje, mirė kun. dr. Jonas Gutauskas — teologas, pedagogas ir poetas. Gimė 1906 m. sausio mėn. 16 d. Baigė Utenos gimnaziją, Vytauto Didžiojo universiteto teologijos-filosofijos fakultetą. Kunigo buvo įsventintas 1932 m. gegužės 21 d. Kaune. Teologijos daktaro laipsnį gavo 1940 metais. Kanadoje 1953 metais įsigijo pedagoginių mokslų daktaro laipsnį Lavalio universitete.

Lietuvoje nuo 1934 iki 1939 metų buvo Kupiškio ir Biržų gimnazijų kapelionu ir lotynų kalbos mokytoju, nuo 1941 iki 1944 Vytauto Didžiojo universiteto teologijos-filosofijos fakulteto dėstytoju. Pokario laikais Vakarų Europoje dirbo Tautinėje delegatūroje ir ėjo jaunimo auklėjimo ir mokyklų patarėjo pareigas. Nuo 1946 iki 1952 buvo Ateitininkų Federacijos dvasios vadas.

1948-1949 metais Medeline, Kolumbijoje, dėstė patologiją kunigų seminarijoje. Persikėlęs į Kanadą buvo Lietuvos kunigų vienybės pirmininkas, *Tėviškės žiburio* steigėjas, Lietuvos Bendruomenės krašto valdybos narys. Dirbo pastoracini darbu Kanados lietuviams, buvo Delhi, Ontario, parapijos klebonas.

Išspausdinti jo teologiniai veikalai: *Danguis tarnyboje* (1932), *Vladimiro Solovjovo mokslo apie Romos popiežiaus primatą* (1940), *Vaiko Dievas ir religija* (1953) — vertimas jo disertacijos „L'education religieuse de l'enfant en relation avec son developpement mental.“

Išleido du poezijos rinkinius: *Tik vienas šuolis* (1984) ir *Tikiu gyvenimą — ne mirtį* (1986). Abudu išspausdino „Tėviškės žiburiai“ Toronte. Savo trumpuose, labai taupaus žodžio eilėraščiuose autorius kalba apie Dievą, žmogiškąją būtį, mirties mirtingumą, nesibaigiantį gyvenimą. Recenzuodama pirmąją Jono Gutausko poezijos knygą *Tik vienas šuolis*, dr. Marija Stankus-Saulaitė atkreipė dėmesį į ypatingą kalbėtojo balsą ir savitą eilėraščių turinį. „Kalbėtojas, nors aiškiai daug galvojęs ir stebėjęs, yra paprastas ir kuklus... Jo balsas yra sąžiningas: pripažįstama baimė ir abejonė, tuo pačiu pasiūlyta gera pasaulio linkme ir, svarbiausia, didele, artima Dievo malone.“

Todėl eilėraščiuose yra „svars-toma, siūloma, sprendžiama“ ir jų turinys sudėtingas: primama vienuma, bet siekiama „už ir virš savęs“, tyla ir tamsa „liudija savo priešingybę“ — viena žada pokalbį, kita šviesą, o visas žmogaus gyvenimas — perėjimą į amžinybę. Poetas prašo: *Parveski, Dievuli, Už rankos namolei*. Nors poetas mirčiai nesipriešina, jis dar norėtų tik vieno: „spėti išsireikšti“, spėti išsakyti meilę Dievui, žmogui, gamtai, dangui, laikui, amžinybei. Ta meilė, pasak Marijos Stankus-Saulaitės, „pastovi ir stipri — žmogaus ir kunigo nusistatymas linkėti gero, neužmiršti kitų, susijungti su visata, su Dievu“. O poeto „begalintis Dievas apima vienumą, Artimas Dievas ramina ilgėsi“. (Dr. Marija Stankus-Saulaitė, „Atsi-sveikinant: Jono Gutausko eilė-

NAUJI LEIDINIAI

• **WORLD LITERATURE TODAY** vol. 60, no. 3 (Summer 1986). A Literary Quarterly of The University of Oklahoma. Žurnala redaguoja Ivar Ivask, 110 Monnet Hall, University of Oklahoma, Norman, Oklahoma 73019. Metinė prenumerata — 23 dol.

Šiuo numeriu žurnalas mini savo 60 metų sukaktį. Jis pradėjo eiti *Books Abroad* vardu 1927 metais. Tį nuo 1977 metų pakeitęs varda *World Literature Today*. Žurnalas tapo vienu iš reikšmingiausių šių dienų pasaulinės literatūros veidrodžių.

Šiame numeryje, be sukaktuvinių Ivar Ivask, W. B. Fleischmann, Thomas G. Bergin straipsnių, spausdinama: „Bulgaria's Stanislav Stratiev: Racing with the Loon“ — E. J. Czerwinski; „Fiction and Metafiction in Contemporary Spanish Letters“ — Manuel Durán; „Some Reflections on Holocaust and Post-Holocaust Writing“ — Richard Exner; „On Translating Hungarian Poetry“ — George Gómórei; „The Precarious State of the African Writer“ — Charles R. Larson; „Aspects of Nationalism in Dobrica Cosić's Novel *A Time of Death*: Chauvinism or Sincere Patriotism?“ — Vasa D. Mihailovich; „In Search of Motives: An Overview of the Novels of Oswald Franca Junior“ — John M. Parker; „The Stream of Consciousness in Greek Fiction“ — Marios Byron Raizis; „Literary Expression and the State: The Case of Algeria“ — Eric Sellin; „Time, Myth, and Ethos in Recent Lithuanian Letters“ — Rimvydas Šilbajoris.

Žinoma, mus labiausiai ir džiugiai patraukia pastarasis straipsnis, liečiantis lietuvių literatūrą. Rimvydas Šilbajoris jame akylai žvelgia į jaunesnės kartos šiuo metu Lietuvoje rašančius autorius. Tuo būdu temos rėmuose jis įdomiai stabeleja prie Vytauto Bložės, Romualdo Granausko, Vidmantės Jasukaitytės, Sigitos Gedos, Rimanto Savelio ir Juozo Apučio kūrybos.

Naujų knygų recenzijų puslapyje Rimvydas Šilbajoris dar recenzuoja ir neseniai Lietuvos tyrimų ir studijų centro Chicagoje išleista Alfonso Šešplaukio-Tyruolio knyga *Lietuva pasaulinėje literatūroje*. Tai straipsnių rinkinys, nušviečia, kur ir kaip yra panaudotas Lietuvos ir lietuvių vardas bei atitinkamos lietuviškos temos įvairių amžių ir įvairių tautų grožinėje literatūroje. Knyga pasauliniam dėmesiui recenzento pristatoma dėmesingai ir patraukliai.

(k. brd.)

1986 METŲ LB LITERATŪROS PREMIIJA

JAV Lietuvos Bendruomenės Krašto valdybos, Kultūros tarybai pasiūlius, 1986 metais įsteigtoji 3000 dolerių Lietuvos Bendruomenės literatūros premija 1986 metais skiriama už lietuvių išieivijos grožinę kūrybą, išleista 1985 ir 1986 metais, arba už bet kada parašytus rankraščius. Tebegalioja kitais metais skelbtos taisyklės.

Pirma Premija skiriama, atsižvelgiant tik į svarstomojo kūrinio meninę vertę. Jei nebūtų gauta premijuotino lygio veikalas, vertinimo komisija pasiūlys Kultūros tarybai tris išieivijos rašytojų veikalus, išleistus po 1980 metų pradžios, vertus Lietuvos Bendruomenės literatūros premijos ir niekieno stambesne premija nepremijuotus. Vienam iš jų Kultūros taryba, susitarusi su vertinimo komisija, skirtų 1986 metų premija.

Antra Premijai veikalus atsiųsti paskutiniu data — 1986 m. gruodžio 31 diena.

Trečia Premijai veikalai siunčiami vertinimo komisijos adresu: Aušrai Liulevičienei, 7430 South Maplewood Avenue, Chicago, Illinois 60629, tel. (312) 434-9120.

Ketvirta Rankraščių pakanka atsiųsti po vieną nuorašą, jei po daugiau — palengvintų komisijai darbą. Jie bus gražinami. Knygų atsiunčiama po penkis.

Penkta Prie siuntos pridedama autoriaus tikroji pavardė, adresas ir telefono numeris. Vertinimo komisija sudaro: Kazys Bradūnas, Aušra Liulevičienė, Nijolė Martinaitytė, dr. Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis ir dr. Bronius Vaskėlis.

JAV LB Kultūros taryba

raščiai“, *Dragas*, 1985 m. birželio mėn. 22 d.) Džiugu, kad prieš keikiant Jonui Gutauskui atsisveikinant su mumis, jo eilėraščių sulaukėme.

Ar galimas disentas Katalikų Bažnyčioje?

Vienam po kito katalikų teologų gavus perspėjimus iš Vatikano už nukrypimus nuo priimtoms Katalikų Bažnyčios doktrinos (vėliausiai perspėti — Catholic University of America profesorius Charles Curran, Seattle vyskupas Raymond Hunt-hausen), galima kelti teoretinį klausimą, ar yra aplinkybės, kada būtų galima su Bažnyčios mokuoju autoritetu nesutikti. Žodis „nesutikti“ ar būti disidentu nebūtinai turi reikšti maištauti. Čia jis reiškia sugėbėti nagrinėti aktualiuosius klausimus ir turėti teisę pasakyti savo nuomonę. Religinis disidentas turėtų būti pagarbus Bažnyčiai, neieškąs savo naudos, bet, priešingai, noris pasitarnauti Bažnyčios labui. Kad nesutartimas Bažnyčiai yra kartais naudingas, turime daug pavyzdžių istorijoje. Pats klasiškiausias, turbūt, bus šv. Tomo Akviniečio atvejis. Už įvedimą pagonio Aristotelio filosofijos į katalikų teologiją Tomas Akvinietis buvo inkvizicijos kone pasmerktas, bet vėliau atstatytas, dar vėliau kanonizuotas ir paskelbtas Bažnyčios daktaru. Dabar be jo įvestų aristoteliskų sąvokų būtų sunku teologijoje išsiversti (pvz., aiškinant transsubstanciacijos problemą).

Šis klausimas buvo diskutuojamas Religinės skaitybos būrelio susirinkime Chicagoje spalio 5 d. Mykolas Druga išdėstė neseniai perspėto ir nubausto katalikų teologo Charles Curran pasiteisinimo raštą, kuriame jis pateikia šias teisėto nepaklusimo Bažnyčios mokuojamam autoritetui taisykles (raštas išspausdintas *Commonweal* žurnale 1986 m. rugsejo 12 d.).

Curran sutinka, kad apreiškimas buvo užbaigtas apaštali laikais, bet tvirtina, kad tas apreiškimas vystomas ir ryškiamas toliau ir po apaštali mirties iki šiai dienai. Išikimybė

tradicijai nereiškia atkartinimo šv. Rašto žodžių. Krikščioniškoji tradicija yra gyva tradicija, reikalaujanti kūrybingos išikimybės, kuri perduoda tikėjimo lobyną kitoms kartoms naujais, pritaikytais laiko reikalavimams terminais.

Anot šio teologo, Katalikų Bažnyčioje negalima kvestionuoti tas tiesas, kurios yra iškilmingai paskelbtos neklaidingomis. Tokių yra nedaug. Pačios vėliausios buvo popiežiaus neklaidingumo ir Marijos ir dangų paėmimo dogmos. Curran pasilieka sau teisę kitaip galvoti tik apie tas doktrinas, kurios šios neklaidingumo dovanos neturi. Prie šių, pagal Curran, priskirtini kai kurie elgesio dėsniai, kaip dabartinis Bažnyčios mokymas apie gimdymų kontrolę, vedybų neišardomumą, lytinę moralę. Curran tvirtina, kad pačios Bažnyčios labai yra labai svarbu aiškiai atskirti šias dvi mokymų rūšis — neklaidingų ir klystamų. Klystama, nors ir stipriai kitados pabrėžta, Bažnyčia gali atsaukti, kaip kad padarė su savo potvarkiais, draudžiančiais imti palūkanas už paskolintus pinigus, ar palankumu vergijai. Kadaise šie potvarkiai buvo įvesti su ekskomunikos bausme, bet praėjus tam tikram laikui, juos buvo galima pakeisti kitais, nes jie niekad nebuvo iškilmingai paskelbti neklaidingais. Čia kaip tik ir yra toji dirva, kurioje turi būti galimos diskusijos ir nuolankus nepritarimas. Klystamas mokslas, anot Curran, turi būti priimtas pagarbiai, bet galima, turint geras priežastis, su juo nesutikti.

Kardinolas Joseph B. Ratzinger, Tikėjimo kongregacijos prefektas, teigia, kad priimtam Bažnyčios mokslui nepritarti galima tik privačiai, niekur savo nepritarimo neskelbiant, kad nebūtų papiktinti tikintieji. Curran

nenori su šia nuomone sutikti. Jis sako, kad ankstesniais laikais, kada Bažnyčioje vyravo pažiūra, kad tikintieji buvo daugiausia neišprūsę, kaip avys, kurioms reikėjo ganytojo, buvo galima baimintis, kad diskusijos juos gali papiktinti. Dabar avių sąvoka tikinčiųjų bendruomenei nebetinka. Dabartinė bendruomenė susideda iš narių, kurių tarpe yra daug baigusių aukštesnius mokslus ir net neblogai apsišvietusių teologijoje. Pasigirsta vis daugiau balsų, kad šie tikintieji labiau piktinasi, pvz., viena žališku nutildymu mūsų žymiųjų teologų negu atviru nagrinėjimu teologinių klausimų. Todėl Curran tvirtina, kad viešos teologinės diskusijos Bažnyčioje turėtų būti leidžiamos.

Tikinčiųjų tarpe yra daug „tyliųjų“ disidentų, kurie savo

nuomonę pareiškia veiksmais. Daug jų, pvz., praleidinėja šv. Mišias sekmadieniais ar vartoja uždraustas gimdymo kontrolės priemones ir vis vien laikomi katalikais, priklausančiais prie Bažnyčios kamieno. Bažnyčia jų neekskomunikuoja, o daugeliu atvejų toleruoja ir net leidžia priimti sakramentus. Gal šventoji Dvasia per tokį masinį tikinčiųjų pasipriešinimą naują kažką naujo pasakoti mūsų laikams.

Po šių diskusinių minčių būrelio buvo prieda išvadoms, kad Katalikų Bažnyčioje turėtų būti galima viešai diskutuoti kontrolversinius klausimus, kartais sugėbėti pagarbiai nesutikti su Bažnyčios mokuoju autoritetu ir tikėtis, kad iš tokio disento dabar ar ateity išeis kas nors gero.

Algimantas Kezys

Iš šiemetinės Lietuvos fotografų išieivijoje parodos Chicagoje — Zuzanos Žilėvičienės nuotrauka, daryta Marquette Parke, kada Chicagoje lankėsi popiežius Jonas

Paulius II. Ankstis susirinkę pradeda laukti pravažiuojančios kavalkados.